

BUITEN

11^E JAARGANG N^O. 50.

ZATERDAG 15 DECEMBER 1917.

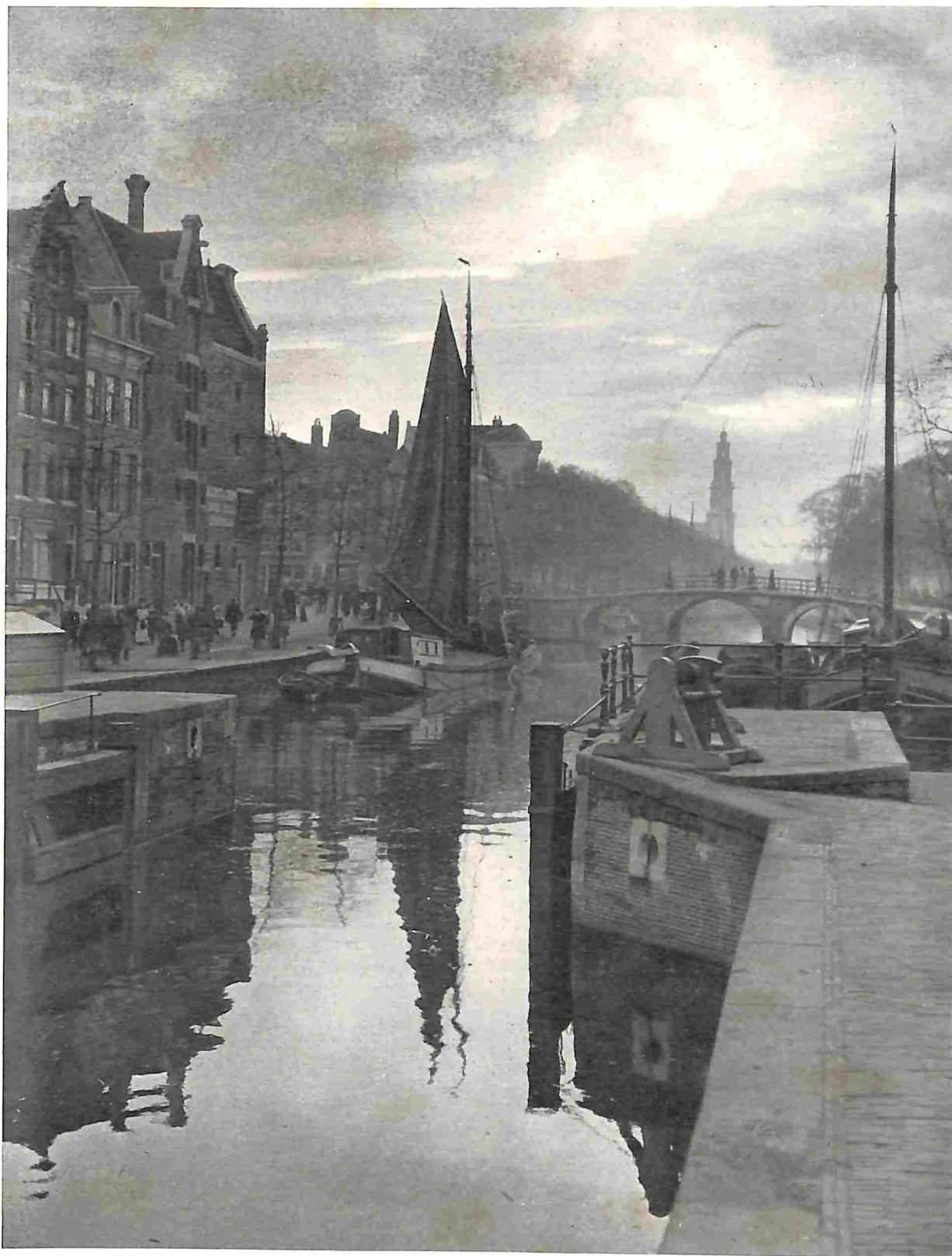

Foto C. Steenbergh.

AMSTERDAMSCH GRACHTGEZICHT OP EEN DER DONKERE DAGEN
VOOR KERSTMIS.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

AMSTERDAMSCH GRACHTGEZICHT OP EEN DER DONKERE DAGEN VOOR KERSTMIS, ILLUSTRATIE	BLZ. 589
JACK DE ZANGER, DOOR HUBERT FOOTNER (10)	BLZ. 590, 600
DE NOOT IN HET VOLKSGELOOF, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 591
STAPHORST, DOOR DR. P. W. J. VAN DEN BERG, GEÏLL.	BLZ. 592—595
DE HALICTIDEN, DOOR J. H. FABRE, VERTAALD DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS	BLZ. 594
DE FOULARD, DOOR G. H. PRIEM	„ 596
HERACLEUM, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD	„ 597
ESSCHENHOUT, DOOR G.	„ 597
TWEE HOFJES TE ALKMAAR, DOOR CATH. BRUINING, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 598—599
BIJ HET NIEUWE FRONT IN NOORD-OOST ITALIË, ILL.	BLZ. 600

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

JACK DE ZANGER.

EEN GESCHIEDENIS UIT HET HOOG NOORDEN VAN CANADA,

(10) DOOR HUBERT FOOTNER.

ALLEN waren vriendelijk tegen de pas-aangekomenen, en heetten hen welkom. Vooral Linda's glimlach was allerliefst. Zonder van houding te veranderen, stak zij Mary een kwijnend handje toe.

„'t Is heel aardig van u dat u ons komt opzoeken,” zeide zij slepend. „Ik hoop, dat u hier blijft tot wij teruggaan.”

Jack klonk dit zeer normaal toe. Hij voelde zich opgelucht. Zelfs nu nog zag hij niet wat er stond te gebeuren. Doch Mary's onderscheidingsvermogen was scherper. Met lichtelijk verhoogde kleur trad zij toe, vatte met waardigheid de haar toegestoken hand, en liet haar weder vallen.

„Dank u,” zeide zij kalm. „Niet meer dan een paar dagen.”

„Maar we hebben u noodig,” hield Linda aan, „jullie allebei. Uw broer kan de bedienden helpen, die nu veel te hard moeten werken, en als u alleen maar Mevrouw Worsley en mij met onze spullen wilde helpen, ziet u, en misschien nog aan andere dingen. . .”

Mevrouw Worsley keek Linda snel aan, verwonderd en verontwaardigd, doch Linda deed alsof zij het niet zag. Toen het tot Jack doordrong wat zij zeide, werd hij vuurrood en zijn gelaat werd hard als steen.

Mary hoorde Linda met een glimlach aan. Haar kin ging een beetje omhoog, en zij haalde even den adem in voor zij antwoordde. „Het spijt me, maar ik heb nooit ondervinding opgedaan met damesspullen,” zeide zij kalm.

Er klonk lichte ironie door in het laatste woord, en behalve Jack, die te kwaad was om iets te zien, was het den anderen duidelijk, dat Mary met rente had teruggegeven wat zij gekregen had. Klaarblijkelijk voelde Linda zelf dit ook, want er sprak louter kwaadwilligheid uit wat zij nu zeide.

„Wij zouden het je anders graag leeren, niet waar, Kate? En het zou erg nuttig voor je zijn bovendien.”

Mevrouw Worsley boog zich over haar werk, en bloosde om haar jonge vriendin.

Mary bleef Linda strak aanzien, en eindelijk moest zij haar oogen afwenden. „Dank u wel,” zeide Mary, „maar we worden met een paar dagen thuis verwacht.”

„Och, dat is jammer,” zeide Linda onverschillig. Zij knikte tegen Mary, en glimlachte op de onpersoonlijke manier waarmee vrouwen willen kwetsen. „Kate, leer me eens even deze steek,” zeide zij, doende alsof zij plotseling in haar werk verdiept was.

Mevrouw Worsley negeerde de vraag. Haar gelaat was nu bijna even rood als dat van Jack. Wat er later tusschen de beide dames voorviel, laat zich wel raden.

Jack, Davy en Mary staken het kleine pleintje over. Er woedde een storm in Jack, die hij heelemaal niet kon verklaren. Hij was

woedend, doch zijn zijdelingsche blikken naar Mary verdreven zijn toorn, en hij vroeg zich af of hij wel goed begrepen had wat er was voorgevallen. Want inplaats van verontwaardigd en vernederd te zijn, glimlachte Mary zoowaar! Zij liep met opgerichten hoofde, en er schitterde een glans van overwinning in haar oogen. Wat moest een man hier nu van maken? Het eenige wat Jack kon doen, was te vergeefs verlangen naar een hoofd om te bewerken.

De verklaring was zeer eenvoudig. „Wat dwaas van me om eerst bang voor haar te wezen,” dacht Mary. „Zich zóó bloot te geven! Ze is niet zooveel waard als ik dacht! Ik ben meer waard, en dat weet ze nu. Nu mag ze jaloersch op mij zijn.” Achter deze gedachten gluurde er nog een als een elf door een bladerenscherm, doch daar het meisje haar zelf niet wilde zien in haar schuilplaats, zou het niet fair zijn deze gedachten aan de wereld te ontdekken.

Mary weigerde op eenigerlei manier zich uit te laten over wat er gebeurd was, en Jack kon derhalve ook niets zeggen. Het eenige wat hij doen kon, was zijn sympathie te toonen, door wat hij voor haar deed. Hij zette hun beider tenten op, en borg hun bagage in; hij sneed een volkomen overbodige hoeveelheid sparretakjes voor Mary's bed, en hakte en droeg hout aan voor hun vuur, totdat zij hem deed ophouden. Dit alles kon Linda die van uit de verte van onder haar wimpers toekeek, zien, en onderwijl spaarde Kate haar niet.

Jack vergat Sir Bryson's bevelen volkomen, totdat een boodschap om dadelijk te komen, ze hem weder in herinnering bracht. Nadat hij den gouverneur, Baldwin Ferrie, en drie Indianen in de kano had zien vertrekken, nam hij een slagbijl op den schouder, en ging het pad op om een paar boomen om te hakken, en „wat over de dingen na te denken,” zooals hij zou hebben gezegd. De werkingen van het menschelijk bewustzijn, die onder den naam van denken bekend staan, verschillen zeer veel bij de verschillende individuen.

Onderwijl moeten we niet vergeten te vermelden, dat Jean Paul en Garrod te paard op weg waren gegaan om een kamp van Sapi-Indianen te zoeken, dat, naar verluidde, niet veraf was. Zij bleven den geheelen dag weg. Jack dacht nauwelijks aan hen.

In een pijnboschje naast het pad begon Jack te hakken, en zijn slagen weerklonken in het rond. Hij had het plan een vlaggestok te maken en deze midden in het kamp te zetten. Er stak een groote voldoening in, zijn spieren te sterken en de slagen te doen neerkomen op de plaats die hij wenschte. Het bloed stroomde sneller door zijn aderen, en hij tintelde tot in de vingertoppen. Hij voelde zich zóóveel beter, dat hij dacht zijn problemen reeds te hebben opgelost. Dit verstond Jack onder „over de dingen nadenken.”

Hij was bezig de takken af te hakken van een stam, met het zich algeheel verdiepen in het werk dat hij onderhanden had, dat hem karakteriseerde, toen iets hem deed opkijken, en hij Linda dichtbij zag staan met een smeekend gezichtje. Hij fronste het voorhoofd en ging door met hakken. Linda ging op een tronk zitten en keek een anderen kant uit met een mislukte poging om onverschillig te lijken. Hoe verbaasd zouden Baldwin Ferrie en Vassall geweest zijn, als zij hun gebiedende kleine meesteres nu hadden kunnen zien. Er heerschte een lange stilte, uitgenomen dan Jack's lichte slagen, terwijl hij den stam langs ging van onderen naar boven. Jack had het groote voordeel druk bezig te zijn. Eindelijk zag Linda zich wel gedwongen iets te zeggen.

„Kun je niets zeggen?” vroeg ze.

„Neen,” antwoordde Jack direct. De lichte takken verschafte hem geen voldoende uitlaatklep voor zijn opgekropte gevoelens, en als een dolleman viel hij aan op den voet van den diksten boom in de nabijheid. Linda sloeg het deinen van zijn lenige jonge lijf gade met een berouwvollen blik. Wederom heerschte stilte tusschen hen.

„Jack, het spijt me,” zeide zij eindelijk met een zacht stemmetje.

Jack was niet zoo spoedig bevredigd. „Je hoort niet zoo alleen uit het kamp naar me toe te komen,” zeide hij. „Me achterna te loopen,” had hij willen zeggen, doch dit bespaarde hij haar trots.

„Het kan me niet schelen wat ze er van denken,” zeide ze snel.

„Mij wel,” zei Jack.

„Bang je te compromitteren?” vroeg zij met lichten spot.

„Daar zeg je iets doms,” zeide hij koel. „Je weet wel wat ik bedoel. Ik wensch je vader en de anderen geen gelegenheid te geven om me dief te noemen. Als ik mijn naam gezuiverd heb, zal ik me in 't openbaar met je vertoonen.”

„Ik had er spijt van,” zeide zij als een kind. „Ik had geen rust voor ik 't gezegd had.”

Jack zweeg, en voelde zich niet op zijn gemak. Altijd als ze pathetisch en kinderlijk begon te doen, moest hij als man wel steeds medelijden voelen, en toch kwam hij hiertegen in opstand.

„Geef je dan niet meer om me?” zeide zij zacht.

Jack fronste de wenkbrauwen, en deed een geweldigen houw naar den boom. Er klonk nu angst in haar stem. „Jack,” zeide zij haperend.

„Ik neem niets terug,” zei hij koppig. „Ik zal 't je wel zeggen, als ik zelf van plan ben je iets te vertellen, maar ik laat 't niet uit me helen.”

Hij wendde zich weder naar zijn boom, en zij schuifelde met den neus van haar laarsje in de dennennaalden. Na een poosje

begon zij den aanval opnieuw. Kinderlijker dan ooit, zeide zij: „Jack, ik heb me aangesteld als een echte nare meid. Maar ik heb toch gezegd dat ik er spijt van had.”

„Dat is allemaal goed en wel,” zei Jack, „maar je kunt niet verwachten, dat, als je me eerst zoo woedend maakt dat ik haast niet meer weet wat ik doe, dat ik dan dadelijk maar weer goed zal zijn zoodra jij maar kikt.”

„Je bent wreed,” zei zij pruilend.

„Ik weet niet wat je bedoelt,” zei hij koppig. „Ik kan niet anders zijn dan ik nou eenmaal ben.”

Wederom stilzwijgen. Ze waren nog niets verder gekomen. Inderdaad was dit ook niet mogelijk zonder dat er eerst een uitbarsting had plaats gehad. Het was Jack die deze teweeg bracht door te zeggen:....

„Je hoort niet tegen mij te zeggen dat je spijt hebt.”

Linda sprong op, bleek en bevend, en de sluisen der beledigde, kwetsende woordenstroom gingen open. Het helpt een jaloersche vrouw niets of ze al een gouverneursdochter is. Als ze woedend was, miste Linda waardigheid. Haar gezichtje trok als dat van een kind dat op het punt staat luidkeels te gaan huilen, en haar gebaren waren zenuwachtig. Wat er in zulke oogeblikken gezegd wordt, is zelden de moeite van het herhalen waard. Jack hoorde de woorden niet. Het was haar tóón die hem stak. Doch ten laatste drong er toch een zin tot zijn begrip door:

„Hoe durf je haar hier te brengen, en haar onder mijn oogen hier onder te brengen?”

„Haar hier brengen? Wat bedoel je?” vroeg hij op een toon, waarnaar zij wel luisteren moest.

„O, je weet heel goed wat ik bedoel!” riep zij uit. „Je wist dat ze vanmorgen zou komen. Ik zag het aan je gezicht. Je deedt zelfs niet alsof je verrast waart. En aldoor nam je het voor haar tegen mij op.”

Hier stak genoeg waarheid in om Jack op zijn beurt woedend te maken. Zijn stem bracht de hare tot zwijgen.

„Natuurlijk nam ik het voor haar op!” riep hij uit. „En dat zou ik weer doen. Waarover heb jij je te beklagen. Net iets voor 'n meisje om woedend te worden en iedereen die maar in de buurt is, de schuld te geven, en dat enkel om haar eigen spoor te verbergen! Wat hadt je haar aan te bieden haar als je kamenier in dienst te nemen! Dat dee je alleen om haar te beledigen. Ik schaamde me voor je! Iedereen schaamde zich over je. En als je nou 't land hebt, is 't net wat je verdient.”

Onder dit alles zat zij daar met een eigenaardigen, stillen blik, waaruit men bijna zou hebben opgemaakt, dat zij hem graag zoo tegen zich tekeer hoorde gaan.

En zoo ontlastten beiden zich van al de booze woorden die ze in zich hadden, en een tijdje later volgde het onvermijdelijke oogeblik der reactie. Zoowel Jack als Linda begonnen te voelen dat zij te ver gegaan waren.

„Ik heb spijt van wat ik gezegd heb,” zeide zij nederig. „'t Is waar, ik was alleen jaloersch op haar, omdat jij blij waart haar te zien.”

„Als je het eenige voldoening kan geven het te hooren, wil ik je zeggen,” zei Jack, „dat ik niets voor haar voel — tenminste niet op die manier.”

Doch terwijl hij het zeide, klaagde zijn hart hem aan.

„Bovendien,” zeide Linda, zonder dat dit er iets mede te maken had, „is ze dol op je.”

„Dat is nou onzin!” zei Jack. Doch niettemin wendde hij zich snel om, om den bijl op te rapen, en het verraderlijke rood, dat in zijn gezicht gekomen was, te verbergen.

„Nu is alles toch weer in orde, niet?” vroeg Linda vleierend. „Geef me nu een kus.”

Hij ging gehoorzaam naar haar toe, en terwijl hij zich bukte, kustte hij haar op de lippen. Doch voor beiden was de zoete heerlijkheid er van verdwenen. Jack kon niet vergeten hoe leelijk zij in haar woede was geweest, en Linda herinnerde zich, hoe hij voor Mary had gewerkt.

„Je kust me niet zooals gisterenavond,” zeide zij.

„Toen voelde ik anders,” zeide Jack koppig. „Hoe kán ik, als jij er me toe dwingt?”

„Maar je zei toch dat je me vergeven hadt,” zeide zij.

„Och, laten we daar nu niet weer over beginnen,” zei Jack met misnoegden blik. „Ik heb je niks te vergeven. Als je de zaak werkelijk in orde wilt maken, kun je dat in minder dan geen tijd doen!”

Zij sprong weder op. „Dat doe ik nooit! nooit!” riep zij hartstochtelijk uit. „Omdat zij hier is gekomen is 't nu anders dan gisterenavond tusschen ons! Hoe durf je voorstellen dat ik háár vergeving zal vragen! Ik sterf nog liever! Ik haat je! Je hoeft nooit weer iets tegen me te zeggen.”

Plotseling was ze als een stormwind tusschen de boomen verdwenen. Jack ging op den stam, dien hij had omgehakt, zitten, en liet zijn kin in zijn handen rusten, ten prooi aan allerlei onaangename gedachten. Dit alles was nieuw voor hem, en leek van veel grooter belang dan het werkelijk bezat.

Maar even daarna kwam zij weer terughollen, en wierp zich in zijn armen, en klemde zich aan hem vast als een klein kind, huilend en klagend.

„O, zorg toch voor me, Jack! Ik weet niet wat ik doe of zeg!”

Zijn armen sloten zich om haar, en hij klopte haar op den schouder met een dwaas, schaapachtig, vaderlijk air van bezorgdheid. Wat kon hij ook anders doen? „Nou dan, nou dan!” zeide hij

onhandig. „Maak je nou maar niet overstuur. 't Komt allemaal wel in orde!”

„En zul je me haar dan geen excuus laten vragen?” smeekte zij.

„Nee,” zei hij, de schouders ophalend. „Ik geloof niet dat het iets zou baten, al dee' je het.”

Linda lag doodstil. Een gevoel van zoete voldoening vervulde haar. Het was een zware strijd geweest, maar ze had hem dan toch maar laten doen wat zij wilde.

„Ik laat me hangen als ik weet wat er van ons moet worden,” dacht Jack somber.

(Vervolg op blz. 600 van dit nummer.)

DE NOOT IN HET VOLKSGELOOF.

VOLGENS de legende van den „Zwartten Christus”, het beeld in de St. Martinuskerk te Wijk-Maastricht (waarover men uitvoerig lezen kan in het art. van dien naam in mijn „Historie en Legende”, uitg. P. Noordhoff) is die wonderboom gegroeid uit een noot, door een ridder op den Calvariënberg gevonden.

Waarschijnlijk hebben wij hier te doen met een vage herinnering aan den ouden boomcultus. Inzonderheid de noteboom stond in hoog aanzien als *symbool der vruchtbaarheid*, d.i. de wederkerende, voedende kracht in de natuur. Vandaar dat men notebladeren in het St. Jansvuur werpt en vergulde noten aan den Kerstboom hangt, vandaar ook dat, naar het volksgeloof wil, een rijk notenjaar overvloedige geboorte van kinderen met zich brengt. In verband met het vorige en tevens wellicht omdat de noot geacht werd voorspoed en geluk aan te brengen, bestond reeds in het oude Athene het gebruik, als een bruidspaar in de nieuwe echtelijke woning geleid was, voor de voeten der jonggehuwden, met groot gedruisch, noten te werpen.

De bekende samensteller van de „Nauwkeurige Beschrijving der Aardgewassen”, Abraham Munting, meent dat men hiermee te kennen wilde geven, dat, gelijk de noten een aangename kern, maar daar omheen een harten dop hebben, zoo ook het huwelijk „in zichzelf wel behagelijk, maar met vele bekommelingen omringd is”. Deze verklaring is zeker ver gezocht! Meer voor de hand ligt het bij deze gewoonte der Grieken, zoowel als bij die der Joden, om bij het bruidsfeest noten onder 't volk te strooien, aan het vruchtbaarheidssymbool te denken.

Een zelfde gedachte is zeker niet vreemd aan de raadgeving, welke we in het bekende, oude boekje „Die Evangelien van den Spinrocken” vinden, waar eene der dames zich aldus laat hooren: „Wil een vrou dat haer man haer hartelieck minne, die legge in synen slincken (linker) schoe een blad van een note, gheraep op St. Jansavond, totdat men noen luijdt ende hij salse wonderlijck liefhebben.... so lanc as het duert!”

Noten nemen ook een voorname plaats in de Volksgeneeskunde in. Munting, bovengenoemd, en Dodoens geven er de noodige voorbeelden van.

Het Rederijkersgilde der Drie Santinnen te Brugge vroeg voor 7 October 1703 een lied, waarin den lof der noten werd bezongen. De onbekende dichter, die het gevraagde leverde en blijkbaar uit Dodoens' „Cruydt Boek” putte, noemt tal van kwalen, welke er door genezen of voorkomen worden; zelfs prijst hij de noot als middel tegen „te vroege dood” aan.

Zijn dichterlijke ontboezeming begint met deze woorden:

Indien my oyt de sanghlust trof
Met ruyme stoff
Om iets in 't licht te bringen
Zoo is 't in 't singen
Van der noten lof
Die om haer eygenschap is waert te prijsen.

Trots al het goede, den noteboom eigen, brengt hij ook zijn gevaar mede, hetwelk gelegen is in den reuk, welchen hij van zich geeft en die iemand hoofdpijn kan bezorgen, zelfs de hersenen kan krenken, reden waarom vader Cats den raad gaf:

Waag u nimmer in den droom
Onder eenen noteboom!

Trouwens, niet slechts voor menschen, maar vooral ook voor sommige boomen moet hij gevaarlijk zijn. Inzonderheid schijnt er groote vijandschap te bestaan tusschen Noot en Eik. Prof. Munting zegt, dat, als deze twee dicht bij elkaar staan, een hunner zekerlijk moet vergaan „wegens de strijdigheid hunner naturen”.

De antipathie bepaalt zich, zooals gezegd, niet tot den eik, getuige het ietwat ondeugende, oude Fransche versje:

Un advocat en une ville,
Un noyer en une vigne,
Un pourceau en un blé,
Une taupe en un pré,
Et un sergent en un bourg,
C'est pour achever, de gâter tout.

Er zal dan wel vreugde onder de boomen zijn in onzen tijd, in welchen zoo menige Notelaar wordt geveld, ten einde te voorzien in de behoefte aan gewerkolven.... o tempora, o mores!

F. W. DRIJVER.

Foto C. Steenbergh.

STAPHORST. BOERENWONING MET „STEEG”.

STAPHORST.

„ARM is onze tijd, arm en kil en nuchter, gladstrijkend waar hij het vermog tot de zwakste sporen van eigen aard in zeden en gebruiken, doovend tot de laatste sprankjes poëzie die nog opvonken uit de gulden schatkamers van sprookjes, sagen en legenden”. Zoo klaagt prof. Schrijnen in de inleiding van zijn „Nederlandsche Volkskunde”. En die klacht is helaas maar al te gegrond. De tegenwoordige beschaving overtrekt langzamerhand alles met een zelfde grauw waas, waaronder al het echte, eigene, schuil gaat en sterft. Dubbel verheugend is het daarom als we nog ergens menschen aantreffen, een dorp, een heele streek vinden, die nog onbeschroomd anders zijn en willen zijn dan de groote menigte, eigen aard, karakter en gebruik durven handhaven. Zulk een streek is Staphorst en Rouveen, daarom zijn deze dorpen uit allerlei oogpunt zoo merkwaardig en interessant.

Voor het uitwendige één geheel vormende, liggen Staphorst en Rouveen in een lange streek geschaard langs den weg van Meppel naar Zwolle, en nog wat verder oostwaarts in de richting van de Wijk. Staphorst, zooals we voor het gemak nu maar de heele streek zullen noemen, behoort tot de rij veendorpen, die men langs den rand van de Drentsche zandvlakten aantreft. In een dubbele, op sommige plaatsen twee- of driedubbele rij staan de huizen dicht aaneen langs den straatweg, „den diek” zooals de Staphorster zegt; „Oostert” en „Westert” van het kruispunt van den Meppeler weg loopt het dorp wel anderhalf uur gaans door. De huizen vertoonen allen ongeveer hetzelfde type en dezelfde grootte. Achter de huizen strekken zich N. en Z.-waarts de lange, zeer smalle akkers uit. Deze smalle akkertjes, soms slechts enkele meters breed, onderling gescheiden door een „menneweg”, vallen het eerst op als men van Zwolle naar Meppel spoort. Zij wijzen op den oorsprong van Staphorst als veenkolonie. Hoe schadelijk deze verdeeling van den grond ook is, door dat zooveel land voor de stegen verloren gaat, toch houdt men er krampachtig aan vast, en bij iedere volgende boedelscheiding worden de erven weer in de lengte gesplitst. Deze lengte is soms een uur en meer gaans, zoodat het werk ook ontzaglijk veel tijd verslindt aan heen en weer loopen en rijden.

In de 13de eeuw is Staphorst ontstaan als een Friesche nederzetting, waarschijnlijk van monniken uit Olde-Haske. De hoeve Olde-Staphorst, eenige huizen en een kerkje vormden het eerste dorp.

Toen echter in 1417 de kerk afbrandde, en ook behoefte ontstond aan meer en betere gronden voor den landbouw, werd het dorp Z. O.-waarts verplaatst.

Deze tweede plaats is nog na te gaan aan oude huissteden, terwijl de vroegere weg nog als een hoogere rug in het land, „de Oldediek” genoemd, is te volgen. Ook het oude kerkhof verraadt nog zijn ligging te midden der tegenwoordige landerijen ten N. van het dorp.

In het midden der 16e eeuw is eindelijk, toen het veen weer verder was afgegraven, het dorp naar zijn tegenwoordige plaats

opnieuw verschoven. De tegenwoordige kerk is gebouwd in 1752, de toren in 1763.

De tegenwoordige kerk te Rouveen dateert uit het jaar 1642, en de verplaatsing is daar dus reeds destijds zeer moerassig, dan te Staphorst. De geheele streek was destijds zeer moerassig, en heeft daardoor meermalen een rol gespeeld in de oorlogen der 16e en 17e eeuw. Prins Maurits trok in 1591, na Zutphen en Deventer te hebben ingenomen, langs Rouveen en Staphorst noordwaarts naar Friesland. Den 16en Juli overnachtte hij aldaar met zijn troepen. In later jaren werd de z. g. Pas te Rouveen versterkt en in 1665 bij den inval der Munsterschen door militairen bezet. In 1672 werd de Pas en daarna geheel Rouveen en Staphorst, door Bernard van Galen, den bisschop van Munster, ingenomen en geplunderd en gebrandschat. Nog lang werd Rouveen, en de weg van daar naar Hasselt, de z. g. „stadsweg”, van militair belang geacht, tot de laatste overblijfselen der militaire werken omstreeks 1825 zijn geslecht.

Vreedzaam liggen daar nu de lage landen, en hoewel nog bijna elken winter overstroemd, behoeft tot dit oogenblik deze inundatie gelukkig geen vijandelijke legerbenden meer te stuiten.

Landelijk en schilderachtig is de aanblik dien Staphorst biedt, vooral in den zomer, in hooge mate.

Langs ieder huis voert over het erf een „steege” naar het land, het zij „bovert uut” (d. i. noordwaarts) of aan de overzijde van den weg „butert uut” (d. i. zuidwaarts).

Dicht begroeid zijn die wegjes allen met elzen en wilgen, met hier en daar een knoestigen eik of slank wiegelenden populier.

De huizen staan zomers bedolven onder het groen. Van den weg zijn ze bijna alle gescheiden door een voortuintje „een goaren”, waarin pronkboonen en bessenstruiken groeien, maar ook vaak goudsbloemen, ouderwetsche dahlia's, oostindische kers, in ordeelooze mengeling opschietend, kleur en gloed aanbrenge. Doorn- of hulstheggen, in den voorzomer een paar keer vlak geknipt, vormen de „vreding.” Regelmaat en de pijnlijke netheid der Hollandsche erven worden hier vergeefs gezocht. Geen heg is precies in dezelfde lijn met die er naast. Geen greppel of slootkant loopt recht en glad afgestoken. Het houtgewas is meer van zelf opgeslagen, dan met opzet geplant. En zoo biedt de uren lanken onverwachte gezichten en voortdurende afwisseling. Links en rechts vormen de groene stegen vaak de schilderachtigste hoekjes. Daartusschen de diepgetinte, groenbemoste rieten daken, en aan de huizen zelf de felle, klaterende kleuren van luiken en deuren. Hel-grasgroen soms met rood en wit afgezet is alles wat blauw” de binnenzijde. Waar een banderdeur hard „kleerbakken” een groot fel kleurenvak tusschen het groen en grauw. En om de huizen en op den weg ziet men de kleurige kleeding der vrouwen en kinderen, de rood gestreepte schouderdoeken, de bont gebloemde mutsjes en „stukken” van schorten en rokken. Fel flitsen in de zon de zilveren oorijzers van vrouwen en schoolmeisjes, zoo wordt

het geheel kleurig en fleurig. En in alles van een eigen type en karakter. Staphorst is oorspronkelijk een Friesche volkplanting, maar hoewel van Frieschen oorsprong, toonen toch de huizen over 't algemeen het z.g. Saksische type. Op een enkele uitzondering na, is de oude vorm en indeeling der huizen bijna overal bewaard. Gewoonlijk is alleen het voorhuis van steen. De deur voert direct in de groote „keuken,” rechts en links onder het schuin aflopende dak is een kleinere opkamer, meestal het slaapvertrek der groote dochters. De schuur is van hout, gewoonlijk ruwe planken over elkaar op zware stijlen gespijkerd, ongeverfd of geteerd. Het laag neerhangende rieten dak overhuift warm en beschermend de huis en stalruimte, soms van voren in een planken tuitgevel afgesneden, maar meestal over het voorschild oplopend tot waar voor den schoorsteen het riet in een pluim, „de toefe” samengebonden is.

De echte oude Staphorster huizen hebben dan verder geen steenen, maar een houten schoorsteen, onze afbeeldingen geven een goed denkbeeld van de heele bouwde.

In den langen zijgevel liggen de „banderdeure,” de groote deure, en verder naar achteren, de „koedeuren,” direct tot den koestal toegang gevend. In den lagen achterkant vindt men nog een paar deurtjes van varkenshokken en dergelijke. Bij de nieuwere huizen, hoewel in hoofdzaak hetzelfde model wordt gevolgd, zijn ook de buitenwanden van het achterhuis van steen opgetrokken, en is het dak soms met pannen gedekt. Het geheele gebouw rust op stijlen, die telkens een vierkant vormen, en oorspronkelijk alleen de dragers van het heele huis zijn, zoodat zij dan ook in enkele heel oude huizen nog in of vlak achter den voormuur te zien zijn, en dan het metselwerk slechts als vulling dient. De vensters zijn oorspronkelijk kruisramen met kleine ruitjes, waarvan de onderste helft door luiken kan gesloten worden.

In deze woningen huisden nu oorspronkelijk menschen en dieren in één ruimte gezellig bijeen. Vanaf den „heerd” overzag de boerin het heele bedrijf, het gaan en komen van man en kinderen, het werk op de deel en in den stal. En nog niet zoolang geleden is eerst het tusschenschot in gebruik gekomen, dat de woonruimte van den stal scheidt, waardoor nu de „middeldeure” naar 't achterhuis voert.

Hoe ziet nu het Staphorster binnenhuis er uit? Vlak naast de deur, loodrecht op den voorgevel, staat bijna overal een hooge kast, de „spiende,” zoodat de achterwand daarvan een soort portaal vormt. In het onderste vak van deze spiende wordt het eten bewaard, in de bovenste afdeling lappen, naaigerei enz. een plaatsje gegeven. De haard was van ouds het middelpunt van heel het huiselijk en gezellig leven, niet alleen in figuurlijken maar in letterlijken zin. Midden in het vertrek lag de vuurplaat met het ijzeren hekje of ook wel een groote vuurpot, en er rondom heen konden zich de huisgenooten om de koesterende vlammen scharen. Een der weinige nog overgebleven voorbeelden daarvan is op blz. 595 in beeld gebracht, het is het inwendige der op de volgende blz. (596) weergegeven woning. De reusachtige schoorsteen neemt ongeveer een vierde van het vertrek in, ruim een meter breedte blijft tusschen haard en achterwand vrij. Aan den „haal” hangt de ketel, de altijd tegenwoordige koffiepote, staat bij het vuur te warmen.

De schoorsteen loopt echter niet, zoolals men zou denken, door tot den nok, maar vlak boven den zolder houdt hij plotseling op. Op de deel „boven de balkens” heeft dus de rook vrij spel, en kan zich langs de glimmend zwart be-roete dakspanten en riet een uitweg zoeken door het kleine houten schoorsteentje. De zolder zelf bestond in dergelijke huizen uit losse „sleeten” elzen of eiken palen, waar boven op het koren was opgestapeld, zoodat de soms overvloedig rondwarrelende rook zich ook daartusschen door een weg kon banen. Deze toestand is echter bijna verdwenen, het hier afgebeelde interieur is een der allerlaatste waar hij wordt aangetroffen. In de nieuwere huizen, vinden we wel den haard dichter naar den voormuur, tusschen de beide ramen verlegd, maar toch is de schoorsteenmantel nog zoo groot dat er achter de plaat ruimte overblijft. Vaak heeft echter ook hier reeds de kachel het gezellige open vuur vervangen. De wanden zijn in vele huizen geheel met witte en gekleurde tegels bekleed, zoolals in de afb. op blz. 594, een wel hygienische maar zeer dure wandbekleding.

Foto C. Steenbergh.

STAPHORST. EEN DER OUDSTE HUIZEN.

Voor afwisseling is gezorgd door allerlei tegelschilderijtjes, bloemvazen, paarden, koeien, soms een heel tafereel van een ploegenden boer, in bonte kleuren en daaronder een rijmpje als: „De bouwman wacht van 's Heeren hand, Veel milden zegen op het land,” en derg. Onder den schoorsteen op onze afb. houdt een leeuw de wacht, de verhooging rechts, beun genoemd (D. bühne) waarop de kast staat, vertoont in tegels een sterpatroon. In den linkerwand vinden we overal de bedsteden, twee, soms drie naast elkaar. Tegen den middelwand staan de kasten of „kamenette.” Onze afb. op blz. 595 toont nog een gedeelte van een heel mooi en gaaf exemplaar van de ouderwetsche kasten, met fraai gesneden paneelen, die men vroeger in Staphorst vrij algemeen vond, maar die reeds veel door opkoopters, soms voor spotprijzen, zijn weg gehaald. Niet anders is het helaas gegaan met het oude porcelein, de stellen op de kasten, de Delftsche borden, die, op de „schuttelrije” rondom de gansche keuken loopend, zulk een gezellig en deftig aanzien aan de oude keukens gaven, met de oude tinnen borden en kannen, die vroeger in elk huis waren te vinden, maar tegenwoordig alleen maar meer bij de meergegoeden die voor de verleiding van des opkoopters rijksdaalders nog niet zijn bezweken. Aan den rechterwand eindelijk vinden we in ieder Staphorster huis een groote kleerenkast met drie of vier gesneden paneelen in den voorwand waarin „'t spil,” de kleeren van de familie, keurig in de plooiën opgevouwen, worden bewaard. Vroeger meest van eikenhout, zijn deze z.g. „bissekisten” tegenwoordig meestal lichtgeel en bruin geverfd. Een klaptafel op drie pooten, die buiten gebruik dicht geslagen tegen den zijwand der spinde wordt bewaard, en een aantal ouderwetsche stoelen met biezen zittingen, voltooiën het meubilair.

Voor al de ouderwetsche kamers, waar de wanden met hout zijn betimmerd, rood geverfd en met bonte bloemen en guirlandes versierd, met op den achtergrond de glimmende, warm donkerbruine kasten, het vuur op den haard, de lage, maar gemakkelijke stoelen, zijn vaak echt huiselijk en gezellig. De nieuwere doen door hun koud glimmende tegelwanden, de nieuwerwetsche meubels, vaak nuchter en kil aan. Gelukkig dat in Staphorst de traditie, het „olde gebruik” nog zoo sterk is, dat het al te

Foto C. Steenbergh.

STAPHORST. AAN „DEN DIEK”.

nieuwe, het burgerlijk-banale, uit huizenbouw en inrichting tot nog toe vrijwel werd geweerd.

Nog zouden we de klok vergeten, soms nog een stoeltjesklok, vaker echter een staartklok. Zijn er kleine kinderen, dan staat de wieg bij den haard met het voeteneinde naar het vuur gekeerd. De ouderwetsche wiegen waren van planken, aan het voeteneinde open, de halfronde wiegblokken liepen in houten onderleggers op pootjes. Aan de wieg was een lang touw gebonden naar een aan den zolder draaibaar aangebrachten hefboom. Van den anderen arm daarvan liep dan weer een touw naar beneden, dat de moeder in staat stelde, ook in den anderen hoek van het vertrek, ja zelfs in het achterhuis, den zuigeling in zijn gewieg te doen volharderen. Was er werk waarbij zij beide handen noodig had, aardappelen schillen of naaien, geen nood, een lus in het touw, aan den voet gestoken, maakte de voortzetting van het eindeloos gewieg mogelijk.

Van die slavernij zijn nu de moeders ontslagen, de meeste zuigelingen komen terstond in den kinderwagen, hoewel ook dat instrument zich zeer leent tot schudden en „varen”. Des nachts gaat de zuigeling met vader en moeder in de bedstede. Doch dit voert ons van de huizen tot de Staphorsters zelf.

Daarover meer in het volgend nummer.

(Slot volgt).

Dr. P. W. J. VAN DEN BERG.

DE HALICTIDEN.

VERMOEDELijk zijn deze diertjes u onbekend. Nu, dat is ook al geen doodwond: men kan heel goed het beetje zoet des levens smaken, zonder de Halictiden te kennen. Toch zal 't u niet berouwen kennis met hen gemaakt te hebben, en zoekt ge ernstig hun omgang, dan vertellen deze nederige schepseltjes u tal van wetenswaardigheden, die ons een ruimer blik geven op 't verbijsterend gewoel dezer wereld.

Hoe ze te herkennen zijn? Het zijn, evenals de bijen onzer korven, honingfabrikanten, maar ze hebben over 't algemeen een slanker, sierlijker gedaante dan deze. Ze vormen een talrijke groep, even verschillend van lichaamsbouw als van kleur. Er zijn er, die de gewone wesp in grootte overtreffen, andere kunnen met de huisvlieg vergeleken worden, er zijn er ook, die nog kleiner zijn. Te midden van deze verscheidenheid, die den nieuweling tot wanhoop brengt, springt één kenteeken aanstonds in 't oog. Iedere Halictes draagt duidelijk zichtbaar het distinctief van zijn soort. Bezie eens de rugzijde van den laatsten ring van 't achterlijf. Is uw exemplaar een wijfje van den Halictes, dan merkt ge daaraan een glad, blinkend streepje op, een fijne groeve, waarlangs de angel zich beweegt, als 't insect zich verweren wil. Bij geen enkelen anderen angeldrager is deze spleet in zwang: het is het geslachtswaapen, het blazoën der familie.

In April reeds nemen de werkzaamheden een aanvang: eerst nog op bescheiden schaal en zich bepalende tot het opwerpen van eenige zandheuveltjes. Van de werklieden wordt men vooreerst nog weinig of niets gewaar, zoo druk zijn ze nog beneden in den grond bezig. Maar langzamerhand stort hier en daar zoo'n molshoopje in en een werkman vertoont zich even, om een weinig uitgegraven puin uit 't hol te verwijderen. Meer geschiedt er voor 't oogenblik niet.

Met bloemenweelde en zonneprijs kondigt Mei haar blijde komst aan. De grondwerkers van April zijn thans verzamelaars van voedsel geworden. Ieder oogenblik zie ik ze geel gepoederd neerstrijken op de tot kraters vervormde molshoopjes. De grootste is de gestreepte Halictes, die ik herhaaldelijk zie nestelen in de paden van mijn tuin. Bekijken we zijn arbeid eens met alle aandacht. Zoodra er de aanvoer van levensmiddelen begint, verschijnt een parasiet van mij onbekende herkomst. Hij zal ons

getuige doen zijn van een verwoede roofpartij. Draagt die schelm een naam? Ik wil 't voor hem hopen, maar wil mijn tijd niet verbeuzelen met voor den lezer weinig belangrijke nasporingen. Laat ik liever een vluchtig signalement van den snoodaard geven. 't Is een dipteer van niet meer dan 5 m. M. lengte, met donkerroode oogjes in een bleek gelaat, een aschgrauw borststuk met vijf rijen van zwarte stipjes, die de inplantingspunten zijn van stijve, naar achteren gerichte haartjes. 1)

Ook 't achterlijf is grijsachtig aan de boven- en bleek aan de onderzijde. De pooten zijn zwart. In de door mij beschouwde kolonie komt hij in groote hoeveelheid voor. In de nabijheid van 't hol heeft hij zich in 't warme zonnetje opgesteld, maar nauwelijks komt het Halictesvrouwtje, met stuifmeel beladen, thuis, of hij verheft zich en volgt haar in alle wendingen van haar grillige vlucht. Eindelijk verdwijnt 't hymenopheer plotseling in zijn hol; maar de andere laat zich niet minder plotseling op 't molshoopje neervallen en wacht onbeweeglijk met den kop naar de opening gekeerd tot de bij met haar arbeid daarbinnen gereed is. Deze komt eindelijk te voorschijn en blijft eenige oogenblikken op den drempel van haar woning, slechts met den kop 't bovenlijf buiten het gat, en ziet zich op korten afstand geplaatst tegenover het vliegje, dat zich echter niet verroert en waarvan zij, blijkens haar onbeweeglijke houding, niet de minste notitie neemt. De parasiet van zijn kant verraadt geen vrees, voor zijn vermetelheid te zullen boeten. De dwerg blijft kalm zitten tegenover de reuzin, die hem met één slag zou kunnen verpletteren. Te vergeefs tracht ik bij de een of bij de ander de minste of geringste vrees te bespeuren, niets verraadt bij den Halictes, dat hij zich 't gevaar bewust is, waaraan zijn gezin is blootgesteld, niets zegt me dat de vlieg eenige vrees voor een ernstige vermaning koestert. Als hij wilde, zou de goedige kolos met één slag den kleinen bandiet, die zijn huis bedreigt, onschadelijk kunnen maken, hem met de kaken kunnen verbrijzelen, hem aan zijn angel kunnen rijgen; maar hij doet dit niet, hij laat den roover ongemoeid, die, in zijn onmiddellijke nabijheid, zijn roode oogjes onafgebroken op den drempel der woning gericht houdt. Hoe die onvergeeflijke lijdzaamheid te verklaren?

Eindelijk vliegt de bij weg, en de vlieg wipt onmiddellijk 't hol binnen, even alsof zij bij zich zelf thuis kwam. Op haar doode gemak kiest ze een der gevulde cellen uit, om er haar legsel te deponeren. Niets zal haar tot de terugkomst der bij komen storen. Zich de pootjes met stuifmeel bepoederen, zich aan een weinig stroop te goed doen, is 't werk van eenigen duur, maar de indringster heeft er dan ook ruimschoots den tijd voor. Bovendien is zijn chronometer goed geregeld en wijst nauwkeurig aan hoe lang de eigenaar der woning uit zal blijven. Komt 't hymenopheer van 't veld terug, dan is de vlieg verdwenen en wacht, niet ver van 't hol, op een gunstige gelegenheid om opnieuw haar slag te slaan.

Wat zou er gebeuren, als de parasiet plotseling door de bij werd overvallen? Niets ernstigs. Ik heb er wel gezien, die zoo vermetel waren, dat ze den Halictes tot in 't binnenste van 't hol volgden en er bleven, als meenden ze verplicht te zijn de vermenging van stuifmeel en honing bij te wonen. Daar ze niet van 't deeg kunnen proeven zoolang 't gekneet wordt, komen ze vast naar buiten, wachten 't vertrek van de bij af, en bewijzen door hun kalme, bedaarde bewegingen, dat hun beneden in de diepten, waar de Halictes werkt, niets ernstigs overkomen is.

Telkens als de bij, al of niet met proviand beladen, huiswaarts keert, is het of ze aarzelt binnen te treden; in snelle wendingen gaat ze nu vooruit, dan achteruit, nu eens stijgt ze omhoog, dan weer daalt ze tot op korten afstand van den grond, en wekt daardoor aanstonds het vermoeden, dat ze op die wijze haar vervolger op een dwaalspoor tracht te brengen. Dit zou inderdaad een heel verstandige maatregel wezen, maar ik geloof niet, dat we haar zooveel wijsheid mogen toeschrijven.

Het is niet de vijand, die haar zoo doet handelen, maar wel de moeilijkheid haar eigen woning weer te vinden te midden van de groote menigte molshoopjes, die tengevolge der instortingen telkens van uiterlijk voorkomen veranderen. Haar aarzeling is duidelijk te zien, want herhaaldelijk loopt ze verkeerd en strijkt ze neder aan den ingang van een hol, dat het hare niet is. Aan een kleine bijzonderheid merkt zij eindelijk haar dwaling, zet daarop haar onderzoekstocht voort, tot het eigen hol gevonden is. IJlings daalt de Halictes er in af, maar zoo vlug kan dit niet geschieden, of de vlieg heeft zich aan den rand opgesteld en wacht, met het gezicht naar den ingang gekeerd, het vertrek van de bij af, om op zijn beurt den honingvoorraad aan een inspectie te onderwerpen.

Wanneer de eigenares verschijnt, treedt de ander net zoo ver terzijde, als noodig is om haar den doorgang te verleen.

1) Hoogstwaarschijnlijk een sluipvlieg van het genus *Miltogramma*. Naar ik meen in ons land het eerst door Thijssse waargenomen en beschreven in „De Levende Natuur.” S. L.

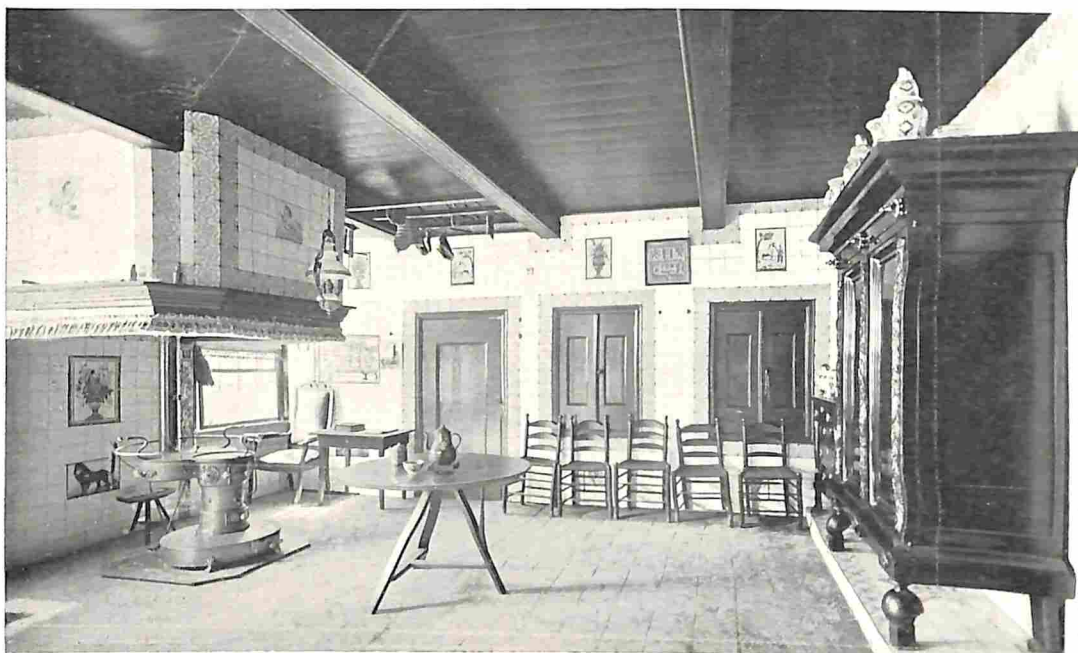

Foto C. Sienbergh.

STAPHORST. NIEUW BINNENHUIS.

Foto C. Steenbergh.

STAPHORST. KLEIN BROERTJE.

Waarom zou ze 't zich lastig maken? De ontmoeting is zoo vreedzaam, dat, als men niet beter wist, men niet zou vermoeden hier een verdelger tegenover zijn slachtoffer geplaatst te zien. Ver van verbijsterd te zijn door de plotselinge verschijning van den Halictes, neemt de vlieg er nauwelijks notitie van; evenmin schenkt de Halictes eenige aandacht aan haar vervolger, tenzij de bandiet haar vervolgt of 't haar onderweg lastig maakt.

De parasiet van den Halictes verkeert onder moeilijke omstandigheden. De bij, die huiswaarts keert, heeft zijn honingbuit in 't kropje verzameld, terwijl de pooten met 't vergaderde stuifmeel zijn bestrooid; het eerste is voor den roover veilig bewaard, op het tweede heeft hij, wegens de poederige substantie, weinig vat; bovendien is de hoeveelheid ver van toereikend. Om zoo-veel stof te vergaderen dat er het ronde brood van gekneed kan worden, zijn tal van reizen noodig. Eerst als de vereischte hoeveelheid bijeen is, zal de Halictes de ingrediënten met de kaken dooreenwerken en met de pooten tot een balletje fatsoeneeren. Zoo het eitje van 't dipteer zich nu reeds in 't deeg bevond, zou het gedurende deze kunstbewerking ernstig gevaar loopen. 't Zal er dus niet eerder aan toevertrouwd worden, dan nadat het deeg gekneed is, en daar dit onder den grond geschiedt, ziet de parasiet zich wel verplicht in 't hol van den Halictes af te dalen. Met een verbijsterende vermetelheid bezoekt hij inderdaad diens woning, zelfs als de bij thuis is. En uit lafheid of uit laakbare toevendheid ziet de beroofde dit alles lijdzaam aan. 't Ligt echter geenszins in de bedoeling van de vlieg, zich zelf te voeden ten koste van de werkzame bij; met vrij wat minder moeite, dan 't rooversleven haar bezorgt, vindt ze op de bloemen hetgeen ze noodig heeft. Zet ze een enkele maal haar mond aan de etenswaren, die in 't hol van den Halictes opgestapeld liggen, dan geschiedt dit, naar 't me voorkomt, alleen om er de kwaliteit van te beoordeelen. Haar voornaamste, ja haar eenig doel is haar gezin een onderdak te bezorgen. De gestolen goederen zijn niet voor haar, maar voor haar kroost.

Graven we de stuifmeel-broodjes op, dan vinden we ze meestal roekeloos verkruid en aan de spilzucht prijs gegeven. In 't gele meel dat we op den vloer der cel gestrooid zien liggen, bewegen zich twee of drie spitsgebekte wurmpjes, het gezin van 't dipteer; en daarbij treffen we somwijlen ook den waren eigenaar, de larve van den Halictes aan, maar — vermagerd en door het lange vasten den hongerdood nabij. De vraatzuchtige commensalen, zonder dat ze hem overlast aandoen, pikken alles voor zijn neus weg. En de ongelukkige kwijnt geheel, en zijn lijk, niet veel meer dan een atoom, geraakt tusschen de aanwezige levensmiddelen en verschaft den wurmpjes een extra hapje bovendien.

En wat doet het Halictes-wijfje nu om dit dreigend gevaar af te wenden? 't Is haar te allen tijde mogelijk haar larven te bezoeken; ze heeft den kop maar even in 't hol te steken om te zien, aan welke beproevingen ze bloot staan,

om te constateeren hoe schandelijk er door 't vernielend ongedierte met het kostelijke voedsel wordt omgesprongen! Waarom grijpt ze die brutale indringers niet beet? Ze met de kaken te vermorzelen en de cadavers uit 't hol te verwijderen, zou voor haar 't werk van een oogenblik zijn. Maar de zottin denkt niet er niet aan en laat de uitbuiters met vree. Sterker nog, tegen den tijd dat de pop-toestand intreedt, sluit de Halictes de voor de parasieten-larven gelegde cellen met dezelfde zorg, die ze ook aan de andere besteedt. Deze sluiting met een kluitje aarde is een uitstekende voorzorg, als het verblijf ingenomen wordt door een Halictes, die in staat van ontwikkeling verkeert, maar wordt een bespottelijke dwaasheid als 't dipteer er zich in bevindt; doch 't instinct schijnt er zich allerminst aan te storen; het verzegelt een ledige ruimte, want 't slimme larfje haast zich, als de levensmiddelen verbruikt zijn, de plaat te poetsen, als voorzag het voor 't aanstaande vliegje een onoverkomelijke moeilijkheid; het verlaat de cel, voordat 't hymenopheer ze sluit.

Aan die schandelijke list paren de vliegenlarven bovendien nog zekere voorzichtigheid. Alle verlaten de leemen verblijven, die, eenmaal gesloten, hun noodlottig zouden kunnen zijn. Men zou anders geneigd zijn, dit alkoofje met zijn gladde en vochtige wanden voor een uitstekend wachtlokaal aan te zien. Doch de larfjes schijnen er anders over te denken: uit vrees van zich levend ingemetseld te zien, als ze reeds zwakke vliegjes zijn geworden, verlaten ze liever dit verblijf en verspreiden zich in de buurt van de verlaten mijnschachten. Nog een ander niet minder gunstige reden noodzaakt de parasietische larven te gaan verhuizen. In Juli ziet een tweede geslacht van den Halictes het levenslicht. Het dipteer daarentegen brengt er slechts één generatie voort, blijft in den poptoestand volharden en komt eerst tegen de lente van 't volgende jaar tot vollen wasdom. De honing-verzamelaar hervat zijn werkzaamheden op de oude plaats en gebruikt opnieuw de putten en de cellen der vorige lente. Alles is nog in goeden staat en heeft slechts enkele kleine reparaties noodig. Wat zal er nu gebeuren, als de bij bij haar reinigingswerk een pop van de parasiet in haar woning aantreft? Ze zou het lastige ding als een stuk pleisterkalk behandelen; ze zou het aanzien voor een stuk puin en tegelijk met den verderen afval, vermoedelijk verpletterd, buiten het hol werpen. Ik voel bewondering voor de helderziendheid van de vliegenlarve, die het welzijn van 't oogenblik prijs geeft voor een zekere toekomst. Twee gevaren bedreigen haar: ingemetseld te worden in een celletje, waaruit de vlieg niet vluchten kan, of wel bezwijken als de bij bezig is haar opgeknapte verblijven schoon te maken. Om dit dubbele gevaar te ontlopen, verhuist ze, voordat de deur gesloten wordt, voordat de Juli-Halictes zijn wonin inge orde brengt.

Laat ons thans nagaan wat de parasiet met dat alles bereikt heeft. In den loop van de maand Juni, als de Halictes tot rust is gekomen, onderzoek ik mijn meest bevolkte kolonie, die wel een vijftig hollen bevat. Niets van de ellende der onderwereld zal mijn oog ontsnappen. We zijn n. l. met ons vieren bezig de uitgegraven aarde tusschen onze vingers te zeven. Wat de een heeft onderzocht, wordt daarna door een tweede nagekeken, vervolgens door een derde, eindelijk door een vierde. De oogst is allerbedroevendst. We vinden geen enkele pop van den Halictes. De gansche volkrijke stad is bezweken, uitgemoord door 't dipteer, welks poppen in grooten getale worden aangetroffen en die ik verzamel, om er het ontpoppen van na te gaan.

Het jaar loopt ten einde en de tot kleine roode tonnetjes verharde

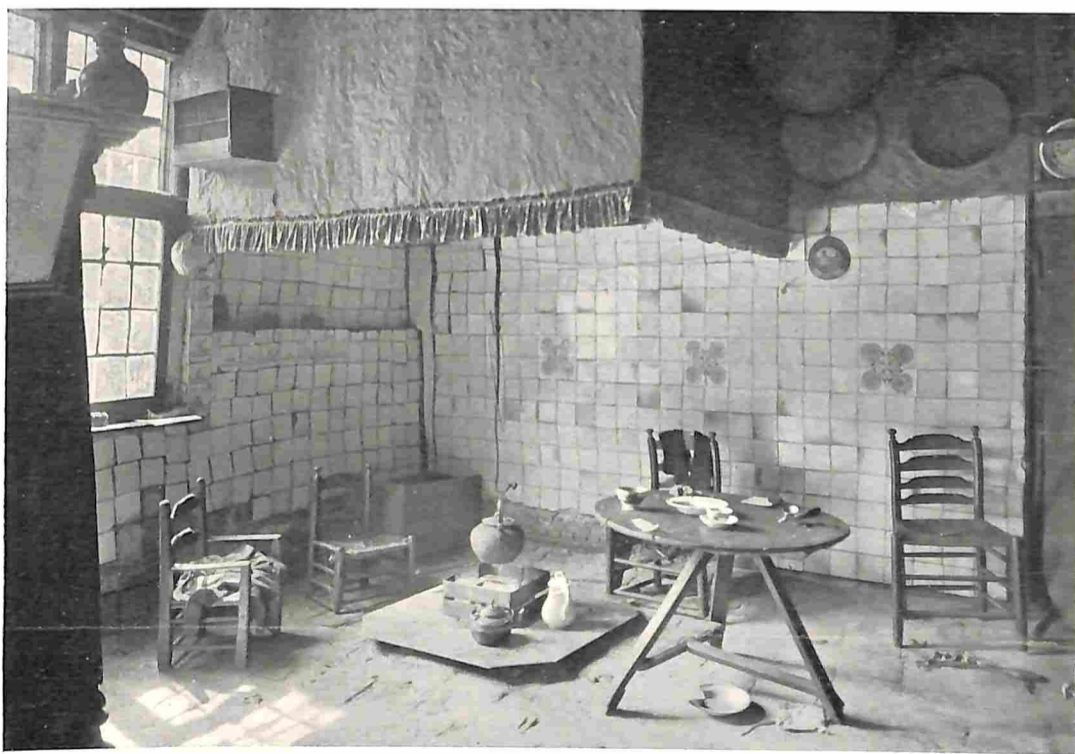

Foto C. Steenbergh.

STAPHORST. HET INWENDIGE VAN EEN DER OUDSTE HUIZEN (MET VRIJLIGGENDE HAARD.)

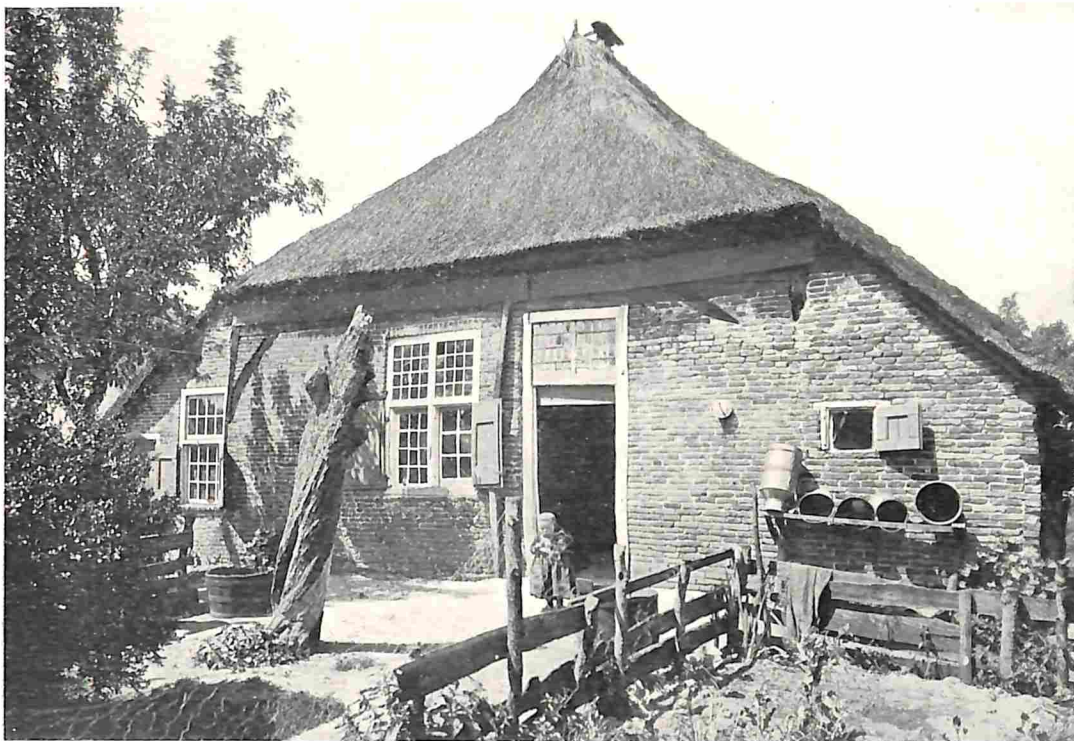

Foto C. Steenbergh.

STAPHORST. OUD HUISJE MET GLAS IN LOOD.

wurmpjes blijven zooals ze waren: het zijn zaadjes met latent leven bezield.

Zelfs de heete Juli zon vermag niet ze uit hun verdooving te wekken. In deze maand, als 't tweede *Halictes*-geslacht uitkomt, heeft er een gezegende werkstaking plaats: de parasiet neemt vacantie en de bij kan zich ongehinderd aan haar werk wijden. Zoo de vijandelijkheden wederom uitbraken en even verwoed, als we dat in de lente gezien hebben, zou er van 't *Halictes* ras weinig overblijven. Het korte tijdperk van rust brengt de zaken weer in 't reine.

In April, als de gestreepte *Halictes* in grillige vlucht een gunstig terrein voor haar holen zoekt, haast de parasiet zich, uit te komen. Welk een zonderlinge overeenstemming tusschen de beide kalenders, die van den vervolger en die van de vervolgte. Op hetzelfde oogenblik dat de bij begint, is de vlieg ook gereed; haar uithongeringwerk neemt opnieuw een aanvang. Was dit nu maar een op zichzelf staand feit, dan zouden we daar niet afzonderlijk bij blijven stilstaan: een *Halictes* meer of minder zal de wereld-orde niet verstoren. Maar helaas! de diefstal treedt overal onder elken vorm op. Overal zien we den leeglooper leven ten koste van den producent. Zelfs de mensch, die door zijn verheven aanleg die lage begeerten niet moest koesteren, legt op dat punt juist de meest verwoede hebzucht aan den dag. Wat ik verlang, aldus spreekt hij, is het geld van anderen, evenals de vlieg den honing van den *Halictes* voor zich begeert. En om nog beter te kunnen rooven vindt hij den oorlog uit, de kunst om in 't groot te kunnen dooden en roem te behalen met hetgeen, op kleine schaal bedreven, naar de galg zou leiden.

Zullen we dan nimmer de verwezenlijking van dien gouden droom beleven, dien we elken Zondag in de kleinste dorpskerk hooren zingen: *Gloria in excelsis Deo et pax in terra hominibus bonae voluntatis!*

Indien de oorlog uitsluitend tot het menschedom bepaald bleef, dan zou de Toekomst ons allicht den vrede brengen, dien edelmoedige geesten met ijver bezig zijn voor te bereiden. Maar het kwaad schuilt ook bij het beest en zoo lang dit niet voor rede vatbaar is, vrees ik dat 't ongeneeslijk is en is het met vrij groote zekerheid aan te nemen, dat het leven in de toekomst wel niet veel van 't tegenwoordige zal afwijken en dat het dus een aanhoudende moordpartij zal blijven.

J. H. FABRE.
(Vert. door P. G.)

DE FOULARD.

HIJ was nu al over het jaar aan hetzelfde theater, speelde er nog aldoor dezelfde kleine onbeteekenende rollen, woonde nog altijd bij dezelfde menschen: een moeder, die oud en ietwat gebrekkig was en een dochter, die ook al bedenkelijke rimpeltjes in het voorhoofd kreeg, deels van zorg, en deels van de jaren. 't Waren beste menschen en, als hij nog tien jaar aan hetzelfde theater bleef, zou hij ook nog tien jaar in hetzelfde kosthuis blijven, zoowel om de hartelijke behandeling als om het beetje kostgeld, dat men hem liet betalen. Ze mochten niet veel vragen, omdat ze ook niet veel konden geven, maar hartelijkheid was als zonneshijn die ook niets kost en toch de leelijkste kamer prettig en gezellig maakt. Met de andere commensaals bemoeide hij zich zeer weinig. Als hij thuis kwam ging hij in de huiskamer van juffrouw Palen voor 't raam zitten en keek naar de menschen in de straat en naar de musschen in de vensterbank. Af en toe werd er een woord gesproken, tot moeder en dochter haar bezigheden konden laten rusten en bij hem kwamen zitten, om wat nieuws te hooren uit

de courant of uit de kleine theaterwereld, die alle dagen weer aan vol mooi en minder mooi nieuws is. Geld voor uitgaan had hij niet en zij hadden het evenmin. Het eenige verzetje voor de beide vrouwen was eens in de acht dagen een avondje naar den schouwburg, waar hij wel zorgde dat ze een goed plaatsje kregen. Alle artisten kenden zij natuurlijk en ook alle stukken. Ze wisten wie de souffleur was en dat de oudste suppoost geregeld met zijn vrouw overhoop lag, dat de dochter van den bureaulist op veel te goeden voet stond met den tooneelkapper en dat de directeur nog pas een erfenis had gekregen. Het spreekt dus vanzelf, dat zij ook in alle theaternieuwtjes belang stelden en met ongeveinsde aandacht luisterden naar klachten over de grenzeloze onbillijkheid, welke in de plankenwereld heerschte en waarvan vooral Jan Duma de dupe was. Daar had je bijvoorbeeld Seerp Wettinga, een jongmensch, dat pas van de tooneelschool kwam en de beste van alle kleine rollen kreeg, schoon ze hem, Duma, rechten toekwamen. Maar hij kon ook niet, als Wettinga, den directeur naar den mond praten, daar bedankte hij voor. Hij speelde comedie op de planken, maar daarmee hield 't dan ook op. En Wettinga

had op zijn beurt weer zijn beschermelingen, die hij, waar een conflict dreigde, de hand boven 't hoofd hield. Zoo was daar Van Achten, de halfdoove tweede suppoost, die geregeld halfdrongen was. Die speelde mijnheer voor en mijnheer na tegen Wettinga en laatst, toen de directeur dreigde hem er uit te schoppen, omdat hij de een of andere stommitieit had uitgehaald, wist die een goed woordje voor hem te doen en te maken, dat hij weer blijven mocht. „Je hebt het baantje nu eenmaal gekozen”, zei hij, met een zucht, „voor alle andere dingen staan je handen verkeerd, maar wezenlijk, je kon beter met een palingkarretje op de kermis staan”. En Lena, de dochter, die een bijzondere voorliefde voor paling had, maar ze wat duur vond in den regel, knikte gretig van ja. 't Was best te begrijpen, meende ze. Van Jan Duma zou ze trouwens alles begrepen hebben, want — ik vertel dit in alle discretie — ze mocht hem wel wat heel graag en als hij dankbaar tegen haar glimlachte, was ze de wereld te rijk. Tegen den tijd, dat hij thuis moest komen begon ze te zingen, maar als hij er was, hield ze daarmee op, want ze zong niet mooi. Of haar moeder iets van die genegenheid bespeurde, durf ik niet zeggen, in elk geval liet ze er niets van merken. Ze kende haar dochter te goed, om zich ook maar in 't minst ongerust te maken.

't Werd zoo zoetjesaan kouder. Een heel eind in September had men met een beetje phantasie zich nog voor kunnen stellen in den zomer te zijn, maar nu op den artistenkalender — een geschenk van Jan Duma — al een dag of vier October te lezen stond, nu kon men best, en vooral 's avonds, de kachel velen. Schoon ze erg zuinig waren met de brandstof en dit ook wel moesten zijn.

— 'k Heb daar vanmiddag op den hoek een donkerblauwen foulard zien hangen, zei Jan Duma, toen hij 's avonds thuis kwam, de kraag van zijn jas omhoog, een pracht! Als ik geld had, moest ik dien hebben! Maar zes pop! Dat is me te machtig! Ik denk dat ik me maar zoo'n katoenen doekje koop van negen stuivers, dat gaat ook wel. Zoo'n zijden is goed voor mijnheer Wettinga, die gisteren opslag heeft gekregen.

Hij was en bleef er altijd goedsmoeds onder, geleerd als hij had, dat hij slechts zeer bescheiden wenschen mocht koesteren.

Maar Lena knoopte het in haar oor en toen ze den volgenden morgen uitging, liep ze langs den winkel en bleef met begeerige oogen staan kijken. Ja, daar hing hij, het prijsje van / 6.— onderaan. 't Was een mooie foulard, diep blauw, zooals de hemel wel eens wezen kan in een warmen Augustus-nacht. Hij zou hem wel staan ook. Natuurlijk! Als ze hem eens kocht? Als ze..... Maar tot Sint Nicolaas bewaren duurde nog zoo lang! Dan zou hij al die weken in de kou moeten loopen en misschien kocht hij in dien tijd wel zoo'n katoenen lor, waar hij van gesproken had! Ze zou er wel wat op vinden. De hoofdzaak was maar of ze zooveel geld had. Ze was heel zuinig, dat had moeder haar wel geleerd, en voor zichzelf had ze ook zoo weinig nodig. Ze had er wel aan gedacht een nieuw winterhoedje te koopen, maar als ze een nieuw rood piekje kocht en een stukje fluweel, kon ze best haar hoed van verleden jaar nog wat opkalefateren. Thuisgekomen keek ze, zoo gauw ze gelegenheid had, haar geld na. Ja, 't ging wel, ze had ruim zeven gulden. Dus maar niet lang gedacht en er direct op uitgegaan, anders kocht misschien een ander hem.

't Was wezenlijk goed, dat zij niet te lang gewacht had, want de winkelier vertelde haar, dat het de laatste was en hij dit seizoen geen nieuwe ontving. Het platte witte doosje onder haar manteltje stijf tegen haar lijf gedrukt, ging ze naar huis terug, gelukkig, als ze zich niet herinnerde in jaren geweest te

zijn. Ze bergde haar geschenk stil in de kast en dacht er den heelen dag over hoe ze, zonder dat hij wist van wie het kwam, hem het pakje in handen kon spelen. Begrijpen zou hij later toch wel wie de geefster was, want denklijk had hij er met niemand over gesproken dan met haar.

's Middags had zij de ingeving. Ja, zóo kon 't gaan! Feitelijk was dit de eenige manier en ze begreep niet, dat ze die niet dadelijk gezien had.

Den avond ging een nieuw stuk en Jan Duma speelde er in voor huurkoetsier, een weinig beteekenende, maar toch niet ondankbare rol, beter dan hij in tijden gehad had.

Lena liep vóór den eten nog even uit, kocht een bouquetje van twee kwartjes, simpele violen met wat groen, bond op haar slaapkamertje bij wijze van strik er den foulard onderaan en, toen Duma zijn gewone tukje deed in den luien stoel voor 't raam, zoo tusschen half zeven en zeven, snelde zij heen naar 't theater, haar schat gewikkeld in een wolk van vloeipapier.

Ze zag niet anders dan den tweeden suppoost, die blijkbaar weer wat veel biertjes had gedronken en den bejaarden bureau-list, die bezig was alles in orde te brengen voor als straks het publiek zou komen.

Lena kon niet wachten en ze gaf dus haar schat aan den bierbuik, hem wel op 't hart drukkende na het eerste bedrijf, als er gehaald werd, dit aan Duma te geven, den koetsier.

— Jawel, jawel, zei de man, aan den koetsier. 't Komt in orde, juffrouw.

En Lena snelde heen, zenuwachtig van verwachting.

Vlak bij huis kwam zij Duma tegen, die naar 't theater ging.

Om kwart voor twaalf kwam hij thuis. Moeder en dochter wachtten hem met een kop thee, als gewoonlijk, want na den eten had hij nooit tijd meer dan één kopje vluchtig uit te drinken.

Hij was niet zoo opgeruimd als anders, viel in zijn stoel neer en zei: Oef! Wat een beestenboel!

Lena begreep er niets van, kwam wat dichterbij staan, keek naar zijn hals.

„Wat is er nu weer?” vroeg de oude vrouw, die van niets wist.

„Stel je voor”, zei Duma, „ik had nu eindelijk eens een rol, die me niet al te slecht aanstond, ik zou den koetsier spelen, die in 't eerste en in 't derde bedrijf even opkomt, maar door zijn kluchtige manieren het publiek toch weet te pakken. Wettinga was een stomme kellner, die maar even een flesch met wat glaasjes had binnen te brengen. Laat hij nu vanmiddag bij den directeur geweest zijn en hebben gemaakt, dat hij den koetsier speelde en ik den kellner. En 't mooiste van de zaak... Ja, 't is of de duivel er meê speelt — bij 't einde van 't eerste bedrijf krijgt hij een bouquet viooltjes en den foulard er aan gestrikt, waar ik zoo'n zin in had.”

Lena moest zich aan den stoel vastgrijpen, wou ze niet vallen. Ze sprak geen woord en ging bijna dadelijk naar boven, daar ze, naar ze zei, niet zien kon van de hoofdpijn.

Met het gezicht in haar kussen snikte ze het uit, den halven nacht.

G. H. PRIEM.

HERACLEUM.

VREEMD mag het genoemd worden, dat een plantengeslacht, dat toch inderdaad zoo mooi is en zich betrekkelijk zoo gemakkelijk laat kweken, hier te lande zoo weinig wordt aangetroffen.

Zou het er wellicht aan te wijten zijn, dat het voornamelijk tweejarige, soms driejarige planten zijn, die zich voor het meerendeel niet bijzonder in den smaak der kweekers mogen verheugen en... laten wij het maar bekennen... wanneer de kweekers zekere planten niet op den voorgrond brengen, dan worden zij gewoonlijk slechts weinig verspreid.

De juiste oorsprong van den naam *Heracleum* is niet met juistheid bekend. Sommigen beweren, dat zij het eerst gevonden werd bij de stad Heraclea en dat de naam daaraan ontleend zou zijn, anderen daarentegen zijn van meening, dat Hercules haar als geneesmiddel zou gebruikt hebben en zij haar naam daaraan te danken heeft. Zeker is het echter, dat het een sinds lang bekend geslacht is, aangezien de Ouden reeds haar geneeskrachtige eigenschappen waardeerden. Eertijds werd de *Heracleum*, zooals met zooveel kruiden het geval was, tegen verschillende ziekten aangewend, later vonden de zaden uitsluitend tegen sommige krampen toepassing; in de latere uitgaven van de Ned. Pharmacopae komt zij echter in 't geheel niet meer voor.

Voor technische doeleinden wordt de *Heracleum* ook niet veel gebruikt. Oudemans zegt in zijn Leerboek der Plantkunde, dat de stengels van de *Heracleum Sphondylium* een zoet vocht bevatten, waarvan in sommige landen een geestrijken drank wordt vervaardigd, doch van beteekenis is dit niet; ook als groenten, in den soep, worden de jonge bladeren wel gebruikt, doch of dit in den smaak van ons Nederlanders zou vallen, wagen wij wel wat te betwijfelen.

De *Heracleum* draagt in de Nederlandsche taal den naam van Bereklaauw; waaraan zij deze te danken heeft, hebben wij niet kunnen nagaan.

Als sierplant voor den tuin kunnen wij de *Heracleum* met gerustheid aanbevelen, men kan er daar veel plezier van hebben. Het best gebruikt men daartoe de *Heracleum giganteum*

(*H. villosum*), de *Heracleum Lehmannianum* en de *Heracleum Mantegazzianum*, die alle drie reusachtige afmetingen kunnen aannemen. Het best schijnt ons toe de zaden in het voorjaar in potten uit te zaaien, zij kiemen tamelijk gemakkelijk, waarna zij in grootere potten opgepot kunnen worden. Begin Juni kan men ze dan buiten uitplanten. Dit geschiedt het best op een vrije plek, bij voorkeur op een grasveld en het mooiste effect zal men verkrijgen door er een drietal tot een groepje bijeen te planten op een onderlingen afstand van ongeveer 1 Meter. De grond, waarin men ze plant, moet van te voren behoorlijk gespit en bemest wezen, hij mag niet te licht zijn en een eenigszins vochtige standplaats verdient aanbeveling.

Na het uitplanten zullen de jonge plantjes nog doorgroeien doch een groote afmeting zullen zij het eerste jaar niet verkrijgen.

Zonder eenige bedekking zullen zij den winter doorkomen, het tweede jaar krachtig doorgroeien en met haar fraaie, diep ingesneden bladeren een zeer mooi gezicht opleveren. Tegen den nazomer worden de bladeren geel en moet men ze afsnijden. Het derde jaar zullen de *Heracleums* op haar fraaist zijn; zij vormen dan krachtige opgaande stengels, die 1½ tot 2 M. hoog worden en reusachtige bloemschermen van somtijds wel ½ M. doorsnede dragen. Deze bloeiwijzen bestaan uit honderden kleine, witte bloempjes, die aan het geheel een prachtig voorkomen geven.

Een krachtig bloeiende *Heracleum* vormt, zooals de afbeelding hieronder aantoont, een sierplant van den allereersten rang.

De sterke bloemstengel vergt veel van de plant en gewoonlijk verzwakt die dan ook na het bloeien zoodanig, dat zij óf geheel afsterft óf achteruitgaat, waardoor zij het volgende jaar niet krachtig meer zal bloeien. Om deze reden raden wij dan ook ieder aan ze liever op te ruimen en bij voorkeur op een andere plek een nieuw groepje te planten.

Wenscht men zeker te zijn ieder jaar eenige prachtig bloeiende *Heracleums* te hebben, dan is het meest geraden haar geregeld ieder voorjaar te zaaien en uit te planten.

In iederen tuin, doch vooral in ieder park, zal een goed ontwikkelde *Heracleum* een prachtig gezicht opleveren.

E. TH. W.

ESSCHENHOUT.

De esch is ten onzent lang niet algemeen bekend. Wel komt hij in bosschen en langs wegen aangeplant voor en de variëteit treuresch (*Fraxinus pendula*) is ook als inheemsch te beschouwen, doch de overige Zuid-Europeesche of Noord-Amerikaansche soorten worden slechts als sierboomen aangetroffen. Het hout dezer olijfvachtigen is, evenals dat der ligusters en seringgen, tot dezelfde familie behoorende, flink hard en duurzaam. Esschenhout is taai van vezel en bijzonder gezocht voor het vervaardigen van wagenwielen. In verschillende streken geldt het wat duurzaamheid betreft als gelijkwaardig aan eikenhout. Een oud Engelsch volksrijmpje kwam de deugdelijkheid van het esschenhout tegenover het eikenhout aldus bezingen:

„In the days when the trees could talk,

The ash said to the oak;

— I know thee beest stout.

But if they'll keep me dry,

I'll wear thee out!”

G.

Foto C. Steenbergh.

HERACLEUM GIGANTEUM.

TWEE HOFJES TE ALKMAAR.

DE stichter van het zoogenaamde *Wildemans-Hofje*, Gerrit Florisz. Wildeman, werd in 1627 geboren als zoon van een zeer vermogend groothandelaar en scheepsreeder. Hij zelf bepaalde zich tot de reederij en de administratie zijner uitgebreide bezittingen, en toen zijn vrouw en zijn beide kinderen hem in den dood waren voorgedaan, besloot hij, zijn ruime middelen aan minder bedeedden ten goede te laten komen. In zijn testament van 14 Sept. 1700 verklaart hij: „met een godvruchtigh oogmerk ende ex pia causa te willen ende te begeeren om een christelijk werk te doen, dat... uyt de revenuen van sijne na te laeten goederen sal worden gebout een Hofje of provenhuys binnen dese stad Alkmaar van sestien, twintigh à vierentwintigh wooningen, na gelegentheid van plaats, tijd ende saaken... ende dat tot soulaas ende onderstand van bejaarde weduwen en bejaarde doghteren, eerlijke ende vredelievende personen, die door onderdom of sedigheyd den huwelijken staat hebben geabandonneert en alle conversatiën met mannen afgesneden”. Onwillekeurig roepen deze woorden het beeld bij ons op van een stemmig, puriteinsch verblijf, afgesloten van het gerucht der wereld, waar achter toegeschoven ondergordijntjes zedige vrouwtjes hun breikous hanteeren en over hun brillglazen nu en dan een blik werpen in den rustigen hof. In hoofdzaak beantwoordt ook dit beeld aan de werkelijkheid. Aan de stille Oude Gracht geeft een voorportaal, afgesloten door een hek, toegang tot een binnenhof, gedeeltelijk tuin, gedeeltelijk bleekveld, waaromheen de woningen gebouwd zijn.

Met het bouwen van het provenhuis was men niet voorspoedig. Wel waren op de plaats, waar het zou verrijzen, ruim een jaar na den dood van den testateur — die in 1702 overleed — eenige huizen aan de Oude Gracht aangekocht, maar het verwerven van het benodigde terrein vorderde tijd en door allerlei omstandigheden werd de opbouw telkens vertraagd. Het kapitaal verminderde door onvoorziene rampen. Koopvaardij-schepen en haringbuizen, waarin de heer Wildeman aandeelen had gehad, werden buitgemaakt of vernield door vijandelijke kapers en de huur der landerijen ging door de herhaaldelijk woedende veepest bedenkelijk achteruit. Executeurs besloten dan ook in 1708, de reeds beschikbaar liggende gelden weer uit te zetten en op betere tijden te hopen.

Die betere tijden schenen te komen, toen in 1713 de vrede van Utrecht een voor ons niet zeer roemrijk eind maakte aan den Spaanschen Successie-oorlog. De lang gemaakte plannen

Foto C. Steenbergh.

TWEE HOFJES TE ALKMAAR.
BINNENPLAATS VAN HET WILDEMANS-HOFJE.

voor het Wildemans-hofje zouden nu eindelijk worden uitgevoerd. De 82-jarige executeur Bartholomeus van Baseroy legde den eersten steen, en onbewust van de onheilen, die het bestaan van het provenhuis nog zouden bedreigen, ging de bouw voort.

Die steenlegging is vereeuwigd in een vrij onbeholpen vierregelig rijmpje boven den doorgang naar den binnenhof. Het is in marmer (!) gebeiteld. Onze voorvaderen hielden hun literaire producten in eere. Overigens was de stichting van dit gebouw, dat 24 woningen bevatte, inderdaad een feit van betekenis, waard om in de herinnering van het nageslacht voort te leven. Een provenhuis van dien omvang had Alkmaar nog niet gekend. In September 1714 kwam het onder dak en kon de meiboom worden geplant. In dat jaar werden ook de twee beelden aangebracht aan weerszijden van het hoofdgebouw, die de *Behoeft*e en den *Ouderdom* voorstellen.

Het jaartal 1714 op de hierboven genoemde marmeren plaat is waarschijnlijk het jaar, waarin deze gedenksteen met nog een tweeden, aan den voorgevel, werd geplaatst. De eerste steen van het gebouw moet reeds in 1713 zijn gelegd.

In de eerstvolgende jaren werden nog voortdurend verfraaiingen aangebracht. Het jaar 1715 zag in een nis in den voorgevel het kolossale beeld van den wildeman verrijzen als zinspeling op den naam van den stichter. Met de reeds genoemde beelden was het door een Alkmaarder uit Bentheimer steen gehouwen naar antieke voorbeelden, waarvan de geboetseerde modellen nog lang op de Regentenkamer bewaard zijn gebleven. Onder dit beeld op een wit marmeren plaat vermeldt een vierregelig kreupelrijm het doel van de stichting.

Een fraaie pomp versierde in het volgend jaar het toen nog onbestrate erf. Op den steenen kap verhief zich een vaas, waarop aan vier zijden het beeld van een wildeman prijkte. In den loop der tijden werd echter het omkleedsel op meer eenvoudige wijze vernieuwd. Alleen de vaas bestaat nog, maar ontdaan van haar beeldversiering.

Op 1 Mei 1717 kon het provenhuis in gebruik worden genomen, voorloopig door 15 vrouwen. In Augustus werden de eerste preuven uitgereikt, maar door den achteruitgang der fondsen moest de door den erfplater bepaalde som van f 100 's jaars benevens 2 halve kinnertjens boter en 16 ten turf worden verminderd tot f 50. De vroegere rampen herhaalden zich, landerijen werden voor een spotprijs verkocht, omdat de belasting meer bedroeg dan de opbrengst en de Fransche tijd met zijn tierccering tastte het kapitaal geducht aan. Ofschoon intusschen de 24 kamers betrokken waren en in 1737 de preuve zelfs met f 10 was verhoogd, daalden deze uitkeeringen langzamerhand af tot een gering geschenk. Thans bedragen zij f 10 per jaar en een wintergave.

Foto C. Steenbergh.

TWEE HOFJES TE ALKMAAR.
VOORGEVEL VAN HET WILDEMANS-HOFJE.

Foto C. Steenberg.

TWEE HOFJES TE ALKMAAR.
GEDEELTE VAN DEN VOORGEVEL VAN HET ZOOGENAAMDE
HOFJE VAN SPLINTER.

Als geheel is er aan het Wildemanshofje sedert zijn geboorte weinig veranderd, maar toch heeft ook deze stichting haar tol moeten betalen aan de tijdsomstandigheden en aan de nuchtere 19e eeuw. Het snij- en beeldhouwwerk van regentkamer en hoekwoningen is verdwenen, de oude kruisramen zijn vervangen door schuiframen en de tegelbevloering der woningen — een nuttige verandering trouwens — door houten vloeren. De weelde van het regenten-verblijf met zijn goudleerbehangsel, zijn wijde en hooge gebeeldhouwde schouw, zijn ovale damspiegels en geslepen armblakers heeft plaats gemaakt voor een eenvoud, die wél toont, dat regenten de penning en der behoeftigen niet voor eigen overdaad besteden. Weg zijn de binnenluikjes, beschilderd met voorstellingen in bas-relief van de Behoeftige en den Ouderdom, weg de zilveren zoutvaten en lepels, de tinnen schotels en borden, alle voorzien van het wapen des testateurs, die luister bijzetten aan de gezellige bijeenkomsten der vroegere beheerders.

Het eenige, wat bleef, is het geschilderd portret van den stichter, vroeger als schoorsteenstuk aangebracht.

Uitwendig missen wij alleen de sierlijker schoorsteenen van hoofdgebouw en zijvleugels, de eerste in koepelvorm. Maar tuin en bleekveld, in 1738 aangelegd door den huisknecht van den heer Wildeman, bestaan nog. Alleen is langs de woningen een straatje gelegd en worden ze door lindeboomen beschut tegen al te felle zonnestralen. Ook is, zooals wij zagen, de pomp vereenvoudigd en heeft men in het bleekveld al wéér een wildemansbeeldje geplaatst.

Zoo worden de ouden van dagen, die hier een veilige haven vonden, voortdurend herinnerd aan den milden erflater, die als goed christen, maar met ruimen zin, zijn liefdehuis opende voor „allen soodanigen die de naam onzes Heeren Jesu Christi belijden . . . alwaar het soo, dat zij daarvan bij de eene ofte andere gesintheid geen uyterlijke professie hadden gedaan”.

Het *Provenhuis* van *Splinter* of *Jutphaas-hofje* werd in 1646 gesticht uit de nalatenschap van Margareta Splinter, wed. van Jhr. Floris van Jutphaas, kapitein van een compagnie. Reeds tijdens het leven van haar kindsch geworden man bepaalde zij, bij een testament van 1643, den bouw van een provenhuis voor zes arme ongetrouwde vrouwen, die behalve vrije woning een preuve zouden genieten van 100 car. gl. 's jaars. De administrateur van haar na te laten goederen moest jaarlijks rekening en verantwoording doen van zijn beheer aan de executeurs ten overstaan van twee regerende burgemeesteren, die daarvoor een vergoeding kregen van een pond vlaams (f 6). Na den dood van Jhr. Floris bevestigde zijn weduwe bij een testament van 1645 met een enkele wijziging haar eerste erflating en wees als toekomstig verblijf der door haar begunstigde vrouwen het huis aan, dat zij zelf bewoonde

aan de westzijde van het Ritsevoort. De bewoonsters moesten lieden zijn van goeden huize, tot armoede vervallen. Niet alleen inwoonsters van Alkmaar, ook ongelukkigen van elders, door den krijg van huis en haard verdreven, konden hier een toevlucht vinden. Wij, die in 1914 de vlucht aanschouwden van ons rampzalig buurvolk, kunnen ons voorstellen, dat ook in den 80-jarigen oorlog het goede hart van de erflaatster door dergelijke tooneelen getroffen werd. Misschien was het een recente ervaring, die haar deze toevoeging in de pen gaf en de eerst voorgeschreven zes woningen deed veranderen in acht. Een student in de theologie moest voor de arme vrouwtjes zijn plaats ruimen. Het eerst gelegateerde studiefonds voor twee studenten werd veranderd in een toelage voor één.

Langs het schilderachtige Lindegrachtje rijen zich de acht woningen van het hoekhuis, waar eens Margareta Splinter leefde. Ze zijn gebouwd gedeeltelijk langs een overdekte galerij, gedeeltelijk langs een tuintje, en de deur van ieder huisje geeft, vóór men de ruime kamer betreedt, toegang tot een voorportaal, dat als bijkeuken wordt gebruikt.

Daar buigen zich de bewoonsters over de onderdeur, als er voetstappen klinken op het plaveisel van de galerij. Een kleine afwisseling is zoo welkom. Voor de ramen aan het grachtje spieden de vrouwtjes in hun spionnetjes naar de dikwijls bedrijvige drukte van het Ritsevoort en ze vinden het wát aardig, dat er nog eens iets te zien valt. Het bewegelijke leven van een marktstadje brengt wat kleur in hun stil bestaan. Met hun woningen zijn ze wel ingenomen, al zouden zij de hooge kamer, waar vroeger groote vuren brandden onder de ruime schouw, in koude winterdagen wel eens wat kleiner wenschen. Ook de ladder in den hoek, die den opgang vormt naar den zolder, heeft voor ouden van dagen zijn eigenaardige bezwaren. Maar de kamers zien er gezellig uit en de bewoonsters leven er in vrijheid. Geen portier, die hun gangen nagaat. Ook een regentkamer is niet meer aanwezig. Dat is zeker de reden, waarom het goed geschilderd portret van de vriendelijke erflaatster in bruikleen werd afgestaan aan het Stedelijk Museum.

De gevel aan de Lindegracht heeft nog zijn ouden vorm, behouden. Die aan het Ritsevoort onderging vele wijzigingen, doch een vrouwefiguur in een nis (zie de afb. op deze blz.) draagt nog het wapen van de testatrice, dat op haar verlangen in het Provenhuis moest worden aangebracht. Een gedenksteen daaronder vermeldt haar naam en het stichtingsjaar.

Ook het Provenhuis van Splinter heeft de ongunst der tijden gevoeld. Uit de borderellen der rekeningen in den Franschen tijd blijkt voortdurende achteruitgang en op een staat van 1827 vinden wij aangeteekend, dat door den treurigen toestand van het fonds het geven van onderstand, nadat de laatste der acht preuветrekkende vrouwen overleden was, voorloopig was gestaakt. Zelfs moesten de woningen provisioneel worden verhuurd. In 1830 was het huis bezwaard met een schuld van f 7000, doch het is aan de beheerders gelukt, de financiële moeilijkheden te boven te komen en de stichting weer tot bloei te brengen. Thans kan opnieuw aan het oorspronkelijk voorschrift van de erflaatster worden voldaan. De vrouwen, die onder haar dak een toevlucht vinden, genieten weer een preuve van f 100 's jaars.

Overneming verboden.

CATH. BRUINING.

Foto C. Steenberg.]

TWEE HOFJES TE ALKMAAR.
INTERIEUR VAN HET HOFJE VAN SPLINTER.

JACK DE ZANGER.

(Vervolg van bladz. 591.)

GEEL METAAL.

Het verhaaltje, dat steenkool het doel was van Sir Bryson Trangmar's expeditie, werd niet lang meer volgehouden. Inderdaad hoorde men het woord „steenkolen” niet meer nadat men Fort Cheever eenmaal goed en wel achter den rug had. Daarentegen hoorde men voortdurend een woordje dat er erg veel op leek, met eenigszins trillende stem uiten. Verhalen van goud en goudzoekers werden bij de vuren in het Engelsch en Creesch gedaan. Baldwin Ferrie, de geoloog, hield de zaak warm, door iedere steen die volgens hem hier eenigszins voor in aanmerking kwam, met zijn hamertje stuk te slaan, en door de samenstelling van de bergtoppen den geheelen dag door zijn krachtigen verrekijker te bestudeeren.

Men zegt dat de essence van het blijspel ligt in het aan de kaak stellen van aanmatiging. Indien dit werkelijk zoo is, dan is de zin voor het komische bijzonder sterk ontwikkeld in het hooge Noorden. In de stad is aanmatiging veelal een kwestie van geven en nemen; allemaal geven we min of meer voor te zijn wat we niet zijn, en wij moeten wel doen alsof we de pretenties onzer bureu billijken om hen er toe te kunnen bewegen het zelfde met de onze te doen. Maar in het Noorden behoeft men niemand naar de oogen te zien, en, sardonische grappenmakers als ze zijn, liggen ze op de loer op aanstellerij. Wee dengeen, die zich in het Noorden aanstelt. Iemand als Sir Bryson werd dus uiteraard als „fair game” beschouwd. Zijn hooge positie bescheimde hem hierbij geenszins. Er is een verhaal in omloop over een gouverneur, en een ander over een echten prins van den bloede, die den dans evenmin ontsprongen. Niettegenstaande zijn tobben over andere dingen, zag Jack dus met ongemeene belangstelling den terugkeer van Sir Bryson's onderzoekings-expeditie tegemoet.

Hij betreurde het alleen dat er niemand anders dan Humpy Jull was om deelgenoot te maken van de grap.

De heeren landden tegen het einde van den dag, en Sir Bryson en Baldwin Ferrie keken erg terneergeslagen. Er werd om Jack gezonden. Hij vond Sir Bryson aan zijn tafel zitten. Hij zag er meer dan gewoonlijk gewichtig en opgeblazen uit.

„Ken je twee mannen, Beckford en Rowe genaamd?” vroeg hij.

Jack besloot tot een onschuldigeerbiedige gedragslijn. „Jawel, meneer,” zeide hij. „Ze werkten hier gelijk met mij in de pas.”

„Ben je ooit met hen geassocieerd geweest?”

Jack schudde het hoofd. „Nee, ik werk op mezelf,” zei hij. „Altijd.”

„Hoe staan die menschen bekend?” vroeg Sir Bryson.

„Slecht,” zeide Jack.

Sir Bryson fronste de wenkbrauwen en kneep zich in zijn baardje.

„Wat bedoel je met „slecht?” wenschte hij te weten.

„Zwendelaars. Hier waren ze eerlijk genoeg. Dat moesten ze wel, omdat ze niet anders durfden. Ze wachtten met hun spelletje tot ze hier vandaan waren.”

„Hoe weet je dat allemaal zoo?” vroeg Sir Bryson.

„O, dat is geen geheim,” zei Jack. „Beckford pochte er op wat hij van plan was te doen.”

„En deed niemand stappen om het hen te verhinderen?”

„Het ging ons niet aan,” zei Jack. „En al had 't dat wel gedaan, dan konden we hun toch moeilijk overal achterna loopen, en de menschen waarschuwen, wel?”

Sir Bryson snoof. „Waar hebben ze claims afgepaald?” vroeg hij.

„O, zoowat overal,” zei Jack. „Maar ze verklappen natuurlijk niet waar ze wat goeds hebben.”

„Heb je ooit van Dexter's Kreek gehoord?”

Jack beet zich op de lippen. „O jawel,” zeide hij met een onschuldigen blik. „Dat waren wat ze noemden hun „lok-claims”.”

Sir Bryson zwol op als een kalkoenschen haan, en werd onrustbarend rood, doch hij zeide niets. Wat kon hij ook zeggen?

In Humorist in het Noorden is meedoogenloos. Jack had nog

lang niet met hem afgerekend; vol bezorgdheid vervolgde hij: „Ik hoop niet dat u geld gestoken hebt in Dexter Creek. Hadt u 't maar eerder gezegd, dan had ik u kunnen waarschuwen en hadt u zich de heele tocht kunnen besparen.”

„Ik heb met Dexter Creek niets uit te staan,” zeide Sir Bryson snel. „Ik heb andere plannen. Ik beloofde den procureur-generaal van het district enkel maar, eenig speurderswerk, voor hem te verrichten.”

Jack kon gevatheid in een slachtoffer waardeeren. „Goed gepareerd,” dacht hij, en wachtte op wat Sir Bryson nu zou zeggen.

„Zoo, zoo,” ging het kleine mannetje geprikkeld voort. „Verklaar eens nader wat je zooveen bedoelde met die vulgaire uitdrukking.”

„Lok-claims?” zeide Jack boosaardig. Hij vond het werkelijk jammer dat er niemand bij was om mede te genieten van de grap.

„U behoeft het woord niet te herhalen,” zeide Sir Bryson kort. „Ik vind dat een onaangename uitdrukking.”

„De kwestie is zóó,” zeide Jack. „De meeste gouddelvers worden met geld geholpen door bankiers en zakenlui in de stad. En als ze eindelijk iets vinden, na jaren van mislukking, dan komen de lui, die hen met geld geholpen hebben, op 't tooneel, en gaan met 't leeuwendeel strijken. 't Gevolg is dat de lui hier 't niet

erg voorzien hebben op de stadslui; die ontgaan al de ontberingen en 't werk, zeggen ze; ze blijven d'r eenvoudig gemakkelijk bij in hun stoel zitten en wachten op de winst.

„Beckford en zijn compagnon zeiden dat ze op die manier er een paar maal tusschen genomen waren, en nu wilden ze eens quit worden met de bankiers. Als ze iets goeds vonden, hielden ze 't stil, en gingen naar de stad en verkochten 'n paar denkbeeldige claims om geld te krijgen om de goede mee te bewerken. Beckford zei dat 't precies even gemakkelijk was om valsche claims te verkoopen als goeie, als je er maar op de goeie manier bij te werk ging.

„Ik zei,” ging Jack voort, „ze sturen je de politie achterna.” Beckford zei: „Dat kunnen ze niet. We geven geen valsche voorstelling van wat we verkoopen. Daar zijn we te gochem voor. We doen alleen geheimzinnig en de bloedzuiger wordt dan fel en slikt nobel. We doen alsof we erg groen zijn,” zei hij; „we doen alsof we onnoozele, hardwerkende zonen van het Noorden zijn, die niks van de trucs van de stadslui afweten. We laten ze denken dat ze ons te pakken hebben, en dan laten we hun de zaak goedkoop. Met z'n tweeën kunnen we dat zaakje prachtig opknappen.

„Ik zei,” ging Jack voort, „ik begrijp niet goed hoe jullie iemand d'r toe krijgen kunt contanten af te dokken als je niet aanbiedt met ze terug te gaan om ze de plaats te wijzen. „We bieden altijd aan om mee terug te gaan om de claim aan te wijzen,” zei Beckford, „en we maken alles klaar om te vertrekken. Maar op 't laatste

oogenblik wordt er een van ons erg ziek en de ander weigert z'n stervenden compagnon te verlaten. Tegen dien tijd is de vent die 't gekocht heeft, zóó opgewonden, dat ie in elk geval gaat.” Gedurende dit verhaal was het gelaat van Sir Bryson de moete van het bestudeeren waard. Een soort schaamachtige spijt weerhield hem van een hevige uitbarsting. Jack had 'm „te pakken” zooals hij zou gezegd hebben, en het baardje verkeerde in gevaar eruit geplukt te worden.

„Je kunt nu wel gaan,” zeide hij met een stem waarin verkropte woede doorklonk.

„D'r was nog iets,” zeide Jack bij de deur. „Beckford zei, als je je man op de goede manier te pakken nam, dat 'r dan geen gevaar was voor een vervolging. Je mot 'n vent nemen, die denkt dat ie erg deftig is, zei ie, die laat 't wel om de zaak ruchtbaar te maken.”

Een donkerder rood overtoog Sir Bryson's bolle wangen.

Jack bleef nog dralen om een laatsten steek te geven... 'n Man die zich op die manier te pakken laat nemen, verdient geen medelijden, vindt u ook niet, Sir Bryson?” zeide hij.

Sir Bryson kon nu geen woord meer uitbrengen. Hij sprong op, plukte aan zijn boord om lucht te krijgen, en wees zwiingend naar de deur.

(Wordt vervolgd.)

Foto Leipziger presse-büro.

BIJ HET NIEUWE FRONT IN NOORD-OOST ITALIË.
DE BASILICA SAN ANTONIO TE PADUA, VAN DEN
BINNENHOF UIT GEZIEN.